

## **Sažetak**

---

Znanstvena studija *Vukovarsko-srijemska županija: demografski izazovi, kvaliteta življenja i perspektiva razvoja* u sadržajno-tematskom smislu nastavlja se na monografiju *Vukovarsko-srijemska županija: prostor, ljudi, identitet* (ur. D. Živić) koju su u zajedničkom nakladničkom projektu 2012. godine objavili Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Vukovarsko-srijemska županija, dok se u analitičko-interpretativnom smislu naslanja na rezultate empirijskoga (kvantitativnog i kvalitativnog) istraživanja kvalitete življenja te statističko-demografske analize relevantnih podataka popisne, vitalne i migracijske statistike za Vukovarsko-srijemsku županiju koji su obavljeni u prvoj polovici 2020. godine.

Uz „Urednički predgovor“ s obrazloženjem predmeta, svrhe, općeg i specifičnih ciljeva istraživanja te njegove prostorne i vremenske kontekstualizacije s pojašnjnjem svih relevantnih metodoloških elemenata, postupaka, metoda i okolnosti provedenog empirijskog istraživanja (anketa, fokus-grupa, polustrukturirani intervju) i demografske analize, ova knjiga sadrži tri glavna poglavlja, strukturirana prema specifičnim ciljevima projekta.

Poglavlje „Stanovništvo Vukovarsko-srijemske županije: aktualni trendovi i procesi“, sadrži četiri znanstvena rada u kojima su temeljem relevantne popisne, migracijske i vitalne statistike (Državni zavod za statistiku RH i EUROSTAT) deskriptivno-komparativnom i GIS-kartografskom analizom predočene i interpretirane opće demografske prilike i čimbenici kretanja i razvoja stanovništva i aktualni trendovi u prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva, te je Vukovarsko-srijemska županija s obzirom na aktualne demografske odnose i kao NUTS-3 regija pozicionirana u europskom regionalnom kontekstu.

Poglavlje „Kvaliteta življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji: analiza empirijskih pokazatelja“ sadrži četiri znanstvena rada u kojima su složenijim matematičkim izračunima analizirani rezultati anketnoga istraživanja kvalitete življenja u Županiji te interpretirani u kontekstu: društvenih i osobnih odrednica životnog zadovoljstva i sreće, dobrobiti zajednice i planiranja lokalnog razvoja, privrženosti mjestu i migracijskih aspiracija te situacija, očekivanja i izbora sudsibina stanovnika Županije.

Poglavlje „Vukovarsko-srijemska županija: između izazova, vizije i napretka“ sadrži tri znanstvena rada, Uz analizu i interpretaciju rezultata kvalitativnog istra-

živanja kao i brojnih domaćih i međunarodnih razvojnih dokumenata, temeljem kojih su dani neki sociološki uvidi u društvene, političke i gospodarske odrednice razvojne strategije Županije, predočen je i širi društveni, kulturni, povijesni i identitetski kontekst razvoja Vukovarsko-srijemske županije, s posebnim naglaskom na Vukovar i njegovo značenje svojevrsne hrvatske kulturne metropole na Dunavu kao i na problem tranzicijske pravde koji iz niza razloga bitno opterećuje i usporava poslijeratnu revitalizaciju i obnovu u ratu snažno traumatizirane zajednice, a što se postavlja i kao bitna odrednica kvalitete življjenja i razvojnih perspektiva.

Vukovarsko-srijemska županija ušla je početkom 1990-ih godina u razdoblje opće depopulacije. Pad broja stanovnika samo je krajnji statistički agregirani izraz razvoja parcijalnih depopulacijskih procesa, naročito u domeni bioreprodukциje i migracija, koji su u sinergiji doveli do značajnih demografskih gubitaka prirodnim i mehaničkim putem. Relevantni statističko-demografski indikatori upozoravaju da se Vukovarsko-srijemska županija nalazi u značajnom populacijskom nazadovanju, da su negativnim demografskim trendovima zahvaćena sva naselja u Županiji i da su nužne mјere za usporavanje aktualnih silaznih demografskih trendova, njihovu stabilizaciju i postupno okretanje u pozitivnom pravcu.

Relativni status Vukovarsko-srijemske županije u očima njezina stanovništva ne igra posebno relevantnu političku ulogu – situacija i perspektive na njezinom području ne ocjenjuju se lošijim od onih u Hrvatskoj općenito. Stanovništvo Županije dijeli „subjektivnu“ sudbinu Hrvatske unatoč specifičnim objektivnim okolnostima i statusu. Povjerenje u institucije koje pridonose sigurnosti egzistencije u širem smislu erodira nešto više nego u Hrvatskoj, a povjerenje u političke institucije, nadležnije (i) za oblikovanje budućnosti, ne raste.

Stanovnici Vukovarsko-srijemske županije osjećaju se relativno sretnima i zadovoljnji su svojim životom u onoj mjeri u kojima su to i ostali stanovnici Hrvatske. Najzadovoljniji su svojim obiteljskim životom i odnosima s drugim ljudima, a najmanje zadovoljni svojim prihodima i osjećajem sigurnosti u budućnost. Pokazalo se da su različite ispitivane odrednice njihova zadovoljstva i sreće, osobne i društvene, povezane s njihovom dobrobiti na način da su više razine životnog zadovoljstva i sreće uočene kod osoba mlađe životne dobi, viših prihoda po članu kućanstva, višeg stupnja obrazovanja, višeg stupnja religioznosti, češćeg bavljenja sportom ili rekreacijom, viših razina povjerenja u ljude i više percipirane socijalne podrške iz različitih izvora (obitelj, prijatelji i rodbina, institucije) te manjeg osjećaja socijalne isključenosti. Svaka od tih odrednica bila je značajno povezana i s osjećajem sreće i sa životnim zadovoljstvom.

Stanovnici Vukovarsko-srijemske županije prilično su zadovoljni svojom sredinom kao mjestom življenja koja se još uvijek doživljava kao sigurna i ugodna. Najveće nezadovoljstvo iskazano je gospodarskim aspektom života. Okolnost da se u njihovoj sredini nisu uspjeli osigurati uvjeti da vlastitim radom priskrbljuju ugodan život i ovaj put je ocijenjena kao najveća razvojna prepreka. Što se tiče društvenih odnosa, stupanj i karakter međusobne interakcije te razina uključenosti u život lokalne zajednice sugeriraju da na području Vukovarsko-srijemske županije ima potencijala za kolektivno djelovanje u svrhu usuglašavanja i rada na ispunjavanju zajedničkih ciljeva. Potonje je jasan signal kreatorima javnih politika koje utječu na život lokalnih zajednica na području Županije da u traženju rješenja mogu u lokalnoj javnosti naći zainteresiranog partnera i kroz takav odnos osigurati da se lokalni razvoj bolje prilagodi stvarnim potrebama i potencijalima.

Među stanovnicima Vukovarsko-srijemske županije migracijske su aspiracije najjače prisutne kod onih koji nemaju izraženu teritorijalnu privrženost lokalnoj sredini, ali ni onoj nacionalnoj i/ili nadnacionalnoj. Pritom je među onima koji razmatraju opciju odlaska više onih koji bi otišli u inozemstvo nego onih koji bi otišli u druge hrvatske županije ili u drugo naselje same Vukovarsko-srijemske županije.

Proteklih trideset godina Vukovarsko-srijemska županija prošla je kroz mnoge društveno-političke ali i strukturne prilagodbe u okviru kojih je tijekom vremena sve dublje opterećivana diktaturom procesa tranzicijske pravde. U procesu sveobuhvatnih društvenih promjena koje proizvode međunarodno sponzorirani projekti tranzicijske pravde moguće je zaključiti da Vukovarsko-srijemska županija može razviti svoj emancipacijski potencijal u borbi protiv imperialističke kolonizacije kulture sjećanja, protiv nasilne provedbe zakona i miltarističke privatizacije ljudskih prava upravo putem demokracije.

Na jugu Hrvatske nalazi se hrvatska, europska i svjetska kulturna metropola – Dubrovnik. Na istoku Hrvatske na istom tragu, u obrani istih vrijednosti i kulture, u epskom otporu srpskoj oružanoj agresiji 1991. godine izniknuo je grad koji po svemu zaslužuje status hrvatske, europske i svjetske kulturne metropole na Dunavu – Vukovar. Pridruživanjem i pristajanjem Republike Hrvatske na europske i druge zapadnocivilizacijske političke i obrambene saveze tome bi trebala težiti svekolika gospodarska, demografska i kulturna obnova Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije. Izgradnjom „kulturne metropole na Dunavu“ Republika Hrvatska, Europska unija te zemlje istog civilizacijskog kruga vratili bi dug gradu Vukovaru i vukovarskim braniteljima koji su u jednom povijesnom

trenutku, osamljeni pružili epski otpor, u obrani Republike Hrvatske te zajedničkih vrijednosti i kulture.

Temeljem analize mišljenja ključnih sudionika izrade nove razvojne strategije Vukovarsko-srijemske županije (za razdoblje od 2021. do 2027.) izdvojene su njezine ključne društvene, političke i gospodarske odrednice, utvrđena je percepcija najvažnijih razvojno-strateških gospodarskih grana u neposrednoj budućnosti, identificirane ideje o mogućnostima reindustrializacije te prikupljene relevantne informacije o dosadašnjoj provedbi „EU-projekata“ u Županiji. Prikupljeni podatci sugeriraju nekoliko preporuka koje mogu dugoročno poboljšati određivanje ciljeva i sadržaja razvojne strategije Županije početkom idućega desetljeća.

- Županija putem svojih ustanova može osigurati pouzdan(ij)e statističko-informatičke podatke za realno praćenje ključnih procesa u Županiji, važnih za identifikaciju polaznih planerskih parametara (od demografije do turističkih noćenja);
- tendencije „demografskog sloma“ treba racionalno analizirati procjenjujući: a) koji tipovi sada planiranih projekata najviše zadržavaju mlade ljude na području Županije i utječu na moguće povećanje nataliteta, i b) kako ih se može kombinirati s aktivnom „politikom imigracije“ na razini Županije;
- treba postići društveno i političko suglasje o obveznom nadzoru provedbe svih projekata financiranih državnim i EU-sredstvima, s jasnim mjerilima procjene učinka i sankcijama za neprovedene projekte;
- pri određivanju budućih ciljeva i sadržaja nove razvojne strategije mora se djelotvorno demonstrirati društveno i političko suglasje i vlasti i oporbe, lokalne države i civilnoga društva. Lokalna politika, uz podršku lokalnih razvojnih sudionika, mora učiniti sve da planiranje razvoja postane „nadpolitičko pitanje“;
- Županija može snažnije potaknuti planiranje razvoja s razine Slavonije kao regije, ali uz prepostavku jasne analize što su u toj varijanti planiranja razvoja komparativne prednosti Slavonije kao cjeline (i kako ih iskoristiti), a što konkurentska obilježja regije koja se tek treba izboriti za potrebe srednjoročnog razvoja;
- u „političku borbu“ sa središnjom vlasti za razvojno repozicioniranje Slavonije u okviru nove razvojne i regionalne politike može se ići samo s jakim argumentima koji: a) demonstriraju mogući utjecaj „zazivane“ političke porezne politike na lokalni/regionalni razvoj, b) jasno pokazuju da

sadašnja mjerila za financiranje projekata na nacionalnoj razini pogoduju razvoju drugih dijelova zemlje (a ne Slavoniji) i da ih se mora mijenjati;

- lokalna razvojna politika oslonjena na raspoložive resurse mora se, kao i bilo koja ideja reindustrializacije, više nego do sada voditi načelima ekonomskog natjecanja i konkurentnosti sa sličnim županijama/regijama – bilo u zemlji ili izvan nje. To će dugoročno omogućiti bolju revalorizaciju raspoloživih prirodnih i ljudskih resursa;
- dugoročni razvoj drvne industrije pretpostavlja i pronalazak održivih rješenja za osiguranje sirovine za njezin razvoj i bolje upravljanje poduzećima u toj djelatnosti. U potragu za tim rješenjima treba uložiti sav raspoloživi politički i intelektualni kapital Županije;
- Županija mora što prije provesti pouzdanu analizu o vlasničkim modelima povećanja poljoprivredne proizvodnje, o modelima učinkovite proizvodnje i na manjim poljoprivrednim površinama te o ekonomskim poticajima za udruživanje malih poljoprivrednika u više oblike proizvodne i marketinške suradnje.